

Aaltonen Antti, Hämäläinen Taina & Niinikivi Laura

Ateljee – iloa ja strategioita lukemiseen

Ateljee-malli pohjautuu kirjallisuuden käyttöön kaikessa oppimisessa. Mallissa tähdätään siihen, että jokaisesta voi tulla hyvä lukija. Malli nojaa Gail Bousheyn ja Joan Moserin kehittämiin Daily 5 ja CAFE -toimintatapoihin. Suomessa mallia ovat soveltaneet omassa luokanopettajan tai erityisopettajan työssään Taina Hämäläinen ja Laura Niinikivi. He ovat käyttäneet sitä kaikilla alakoulun eri luokka-asteilla, ja tämä teksti perustuu sekä heidän koulutuksiinsa että lähdekirjallisuuteen.

Tavoitteellista lukemista

Ateljee-toimintamalli on tapa organisoida äidinkielen lukemisen ja kirjoittamisen tunnit siten, että jokainen oppilas työskentelee aktiivisesti merkityksellisten lukemis- tai kirjoittamistehtävien parissa. Oppitunnin aikana vuorottelevat suuryhmäopetus ja itsenäinen harjoittelu. Ateljee on inklusiivinen toimintamalli, joka mahdollistaa eriyttämisen, jatkuvuuden ja systemaattisuuden (Hämäläinen, 2019).

Ateljee-mallin yksi keskeinen ajatus on se, että koulussa luetaan joka päivä ja opetus rakentuu kirjallisuuden ympärille. Lukemiseen käytetyllä ajalla on suuri merkitys muun muassa lapsen sanavaraston karttumiseen. Mikäli lapsi lukee esimerkiksi 20 minuuttia päivässä, hän käyttää kouluvuoden aikana noin 3600 minuuttia lukemiseen. Tässä ajassa keskivertolukija ehtii lukea noin 1,8 miljoonaa sanaa. Jos taas aikaa käytetään esimerkiksi viisi minuuttia päivässä, on luettujen sanojen määrä 280 000. Minuutin päivässä lukeva lapsi lukee vuodessa enää 8 000 sanaa. (Nagy & Herman, 1987.) Esimerkiksi Hämäläinen ja Niinikivi luetuttavat kirjallisuutta oppilaillaan vähintään kymmenen minuuttia päivässä, joten koko alakoulupolun aikana päästään valtaisaan määrään luettua tekstiä.

Ateljee-toimintamalli tuo selkeyttä oppimiseen. Lukemista, samoin kuin monia muitakin äidinkielen ja kirjallisuuden sisältöjä, vaivaa usein kognitiivinen epäselvyys, mikä tarkoittaa sitä, että oppilaat eivät aina ymmärrä, mikä on toiminnan tavoite tai mitä arvioidaan. (Hämäläinen, 2019.) Ateljee-mallin mukaisessa toiminnassa oppilaat muun muassa asettavat itse tavoitteita ja arvioivat jatkuvasti omaa toimintaansa, jolloin oppimisesta tulee merkityksellisempää ja tavoitteellisempää.

Tavoitteiden asettelussa opettaja tapaa kaikki oppilaat kahden kesken. Tapaamisessa keskustellaan oppilaan lukutaidosta ja oppilas saa kertoa, millainen lukija on. Sen jälkeen opettaja kertoo havainnoistaan aloittaen oppilaan vahvuuksista. Tämän jälkeen sovitaan yhteisesti tavoite, jonka avulla oppilasta ohjataan kohti parempaa lukijuutta. Apuna voidaan käyttää Talon taidot -kuvauksia (taulukko 1), joita Hämäläinen ja Niinikivi ovat kehittäneet Bousheyn ja Moserin (2009) malliin perustuen. Oppilas voi valita, tai oppilaalle voidaan valita, toimintoja, joihin kulloinkin kiinnitetään erityistä huomiota. (Hämäläinen, 2019.)

Ateljee-oppitunti

Toimintamallin mukainen tunti koostuu lyhyestä koko ryhmän opetustuokiosta ja itsenäisestä työskentelystä. Itsenäisen työskentelyn kesto vaihtelee oppilaiden iän ja keskittymiskyvyn mukaan. Alkuopetuksessa itsenäisen työn vaihe kestää 10–15 minuuttia ja ylemmillä luokilla jopa 30 minuuttia. Itsenäisen työn aikana opettaja tapaa pienryhmiä tai yhtä oppilasta. (Hämäläinen, 2019.)

Ateljee-toimintatapaan kuuluu itsenäisen työskentelyn mallintaminen, jonka avulla erilaiset oppimisen strategiat ja opetuksen tavoitteet havainnollistetaan oppilaalle selkeästi. Yhdellä tai useammalla oppitunnilla voidaan esimerkiksi harjoitella Talon taidoista ”Avarran sanavarastoani”-kuvauksen alta strategiaa ”Kysyn, mitä sana tarkoittaa”. Oppilas voi tekstin lukemisen lomassa listata sanoja, joiden merkitystä hän ei tunne tai joiden merkityksestä ei ole varma. Tämän jälkeen kaikkien strategiaa harjoitteleiden sanat voidaan koota koko ryhmän tuokiossa ja keskustella niistä yhteisesti. Näin oppilaan sanavarasto karttuu eivätkä sanojen merkitykset jää epäselviksi.

Kirjallisuuden valinta oppilaalle

Mikäli ateljee-tunti aloittaa esimerkiksi salapoliisi- tai dekkarijakson, voi opettaja tuoda koko ryhmän tuokioon eritasoisia kirjamaistiaisiasia. Houkuttelevuuden lisäämiseksi voi pienempien oppilaiden kanssa käyttää rekvisiittaa tai taustatarinaa, jotka lisäävät kirjoihin tarttumisen intoa. Sopivien kirjojen valitsemisessa luokanopettajan kannattaa

konsultoida esimerkiksi lähikirjaston henkilökuntaa, joka tuntee tuoreen ja kiinnostavan lastenkirjallisuuden erinomaisesti.

KUVA 1. Salapoliisikirjoja houkuttelevasti salkussa.

Sopivantasaisen kirjallisuuden valitseminen on ensiarvoisen tärkeää, jotta oppilas motivoituu lukemiseen. Tärkeää on, että lapsen ei oleteta osaavan jotakin, vaan käydään yhdessä läpi, mitä erilaisia lukemismahdollisuuksia on. Varsinkin alkuopetuksen oppilaat tarvitsevat opettajalta paljon tukea kirjan valintaan, sillä omaa lukemisen taitotasoa saattaa olla vielä vaikea hahmottaa. Esimerkiksi Niinikivi tuo koulutulokkaille tarjolle muun muassa kuvakirjoja, tavutettuja helppolukuisia kirjoja, lasten romaaneja sekä eritasoisia tietokirjoja. Erityisesti koulupolun alussa lukusujuvuudessa on suuria eroja, joten omantasaisen kirjallisuuden tarjoaminen oppilaalle on erittäin merkityksellistä positiivisten lukukokemusten synnyttämiseksi.

Ateljee-toimintamalli sopii tukemaan myös monikielisen oppilaan oman äidinkielen taitoja, mikäli kirjallisuutta tarjotaan muulla kuin suomen kielellä. Mikäli omasta koulukirjastosta tai lähikirjastosta ei löydy kirjoja oppilaan omalla äidinkielellä, on Helsingin Pasilan pääkirjaston yhteydessä toimivasta monikielisestä kirjastosta mahdollista tilata lastenkirjoja lähes millä tahansa kielellä ilmaiseksi kunnan lähikirjastoon.

Mikäli oppilaalla on lukemisessaan haasteita, hänelle voidaan tilata maksutta tunnukset kirjastojen yhteiseen Celia-palveluun, josta löytyy muun muassa runsaasti selkokielellä luettua lasten äänikirjallisuutta sekä helppolukuisia e-kirjoja. Ateljee-mallin etuja ovat juuri monipuolisten ja yksilöllisten työtapojen käyttö sekä mahdollisuus tarkoituksenmukaiseen eriyttämiseen.

Erilaisia ateljeita

Ateljee-toimintamalli ei rajoitu vain kirjallisuuden opetukseen, vaan sopii osaksi monialaisia oppimiskokonaisuuksia tai esimerkiksi kirjoittamisen harjoittelua. Niinikivi muun muassa toteutti luokassaan siiliaiheisen monialaisen kokonaisuuden, jossa hyödynnettiin ateljee-mallia. Taikataikinasta muovailtiin ensiksi oma siili, jolle annettiin nimi. Nimeäminen ruokkii mielikuvitusta ja tekee teoksesta oppilaalle tärkeän ja henkilökohtaisen. Tämän jälkeen oppilailta kerättiin ennakkotietoja siilistä. Näiden

tietojen pohjalta luotiin yhteinen ajatuskartta, joka täydentyi jakson myötä. Oppilaat saivat luettavakseen sekä tieto- että kaunokirjallisuutta siiliteeman ympäriltä. Tietokirjallisuuden avulla ajatuskarttaan kerättiin runsaasti lisätietoja, kun kaunokirjallisuus taas valmisteli oppilaita oman siilitarinan kirjoittamiseen.

Ennen kuin omaa siilitarinaa alettiin työstää, jokainen oppilas teki kartan oman siilinsä seikkailuista. Vuoret, metsät, lammet, ystävät ja ryövärit täyttivät siilien reitit, joten kirjoittamisprosessin aloittaminen oli luokan aloittelevillekin kirjoittajille helppoa. Lukuvuoden aikana tehtiin oma siilikirja, johon kerättiin muun muassa faktatiedot ja kuvitus siileistä, koko luokan yhteinen siiliaiheinen runo sekä omat siilitarinat. Ateljee-mallin mukaisesti lukemiseen ja kirjoittamiseen käytettiin runsaasti aikaa ja jokainen oppilas sai tuottaa omantasoisensa kirjan. Lukuvuosi huipentui kirjanjulkistusjuhlaan, johon osallistuivat oppilaiden lisäksi huoltajat.

Esimerkiksi luovan kirjoittamisen ateljeita voidaan soveltaa suurempiin kokonaisuuksiin, jolloin niistä tulee rutiinia ja osa arkea. Toiminta ei jää tällöin irralliseksi vaan on näkyvää ja nivoutuu useisiin oppiaineisiin. Aina ateljee-toiminnan ei kuitenkaan tarvitse olla osa suurempaa tuotosta, vaan monenlaisia pienempiä luku- ja kirjoitusharjoituksia voidaan käyttää irrallisinakin harjoittamaan oppilaiden strategioita, jotka valitaan TALON-mallin pohjalta. Tärkeintä on, että joka päivä luetaan ja että erilaiset lukemisen strategiat mallinnetaan ja tuodaan näkyviksi oppilaille.

Lisää mallintamisesta, lukemisen strategioista ja mallista ylipäänsä voi lukea Sytytä lukukipinä –teoksesta (2019) sekä esimerkiksi Bousheyn ja Moserin The Daily 5 –teoksesta (2014), johon ateljee-malli pohjautuu.

Tavoittelen sujuvuutta	Avarran sanavarastoani	Luen ymmärtäen	Olen tarkka ja luen oikein	Näin opin
<p>Luen valtavasti.</p> <p>Luen minulle sopivantasoisia kirjoja.</p> <p>Luen tekstikatkelman monta kertaa.</p> <p>Huomaan välimerkit, jotta osaan pysähtyä oikeisiin kohtiin.</p> <p>Luen eläytyen ja ilmeikkäästi.</p>	<p>Luen valtavasti.</p> <p>Huomaan mielenkiintoiset sanat.</p> <p>Luen ympäröivän tekstin, kun mietin sanan merkitystä.</p> <p>Käytän kuvia, taulukoita ja diagrammeja apunani.</p> <p>Käytän apuna aiempaa tietoaeni ennustaessani sanan merkitystä ja tarkistan tekstistä.</p> <p>Kysyn, mitä sana tarkoittaa.</p> <p>Katson sanakirjasta.</p>	<p>Pysähdyn ja kerron, mitä luin.</p> <p>Peruutan ja luen uudestaan.</p> <p>Kerron tarinan omin sanoin.</p> <p>Ennustan ja tarkistan tekstistä.</p> <p>Mietin, mitä tiedän aiheesta ennestään.</p> <p>Mietin, mikä on kirjailijan tarkoitus.</p> <p>Piirrän kuvan tai luon mielikuvan.</p> <p>Teen kysymyksiä, kun luen tarinaa.</p> <p>Hyödynnän tekstin ominaisuuksia, kuten otsikoita, lihavoitteja, kuvia ja taulukoita.</p> <p>Teen tiivistelmän.</p>	<p>Osaan kirjaimet ja niiden äänteet.</p> <p>Yhdistän äänteitä tavuiksi.</p> <p>Luen tavuja.</p> <p>Luen pitkät sanat tavuittain.</p> <p>Sopivatko sanan kirjaimet lukemaani sanaan?</p> <p>Onko siinä järkeä?</p> <p>Käytän kuvia apunani.</p> <p>Sopivatko sanat ja kuvat yhteen?</p> <p>Huomaan sanan alku- ja loppuäänteet.</p> <p>Hyppään sanan yli ja</p>	<p>Kuuntelen tarkasti.</p> <p>Katson tarkasti.</p> <p>Vertailen.</p> <p>Luokittelen.</p> <p>Etenen järjestyksessä.</p> <p>Olen sinnikäs.</p> <p>Pohdin, auttaako tämä strategia minua.</p>

		<p>Huomaan kirjalliset elementit: laji, juoni, henkilöt, tapahtumapaikka, ongelma ja sen ratkaisu sekä teema.</p> <p>Teen tulkintoja.</p> <p>Huomaan ja osaan selittää syy-seuraussuhteita.</p> <p>Vertailen tekstin sisällä ja eri tekstejä keskenään.</p> <p>Käytän oleellista tietoa ja sitä tukevia tietoja päätelläkseni, mikä on tärkeää.</p>	<p>palaan takaisin.</p>	
--	--	---	-------------------------	--

Lähteet

Hämäläinen, T. 2019. Ateljeessa kirja on paras interventio – the Daily Cafe -malli eriyttää, yksilöllistää ja innostaa. Teoksessa Aerila, J. & Kauppinen, M. (toim.) Sytytä lukukipinä – pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Keuruu: PS-kustannus, 185–191.

Nagy, W. E. & Herman, P. A. 1987. Breadth and depth of vocabulary knowledge – Implications for acquisition and instruction. Teoksessa McKeown, M. G: & Curtis, M. E. (toim.) The nature of vocabulary acquisition. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, 19–35.

Lisää luettavaa aiheesta

Boushey, G. & Moser, J. 2009. The CAFE Book: Engaging all students in daily literacy assessment and instruction. Portland: Stenhouse.

Boushey, G & Moser, J. 2014. The Daily 5: Fostering literacy in the elementary grades. Portland: Stenhouse.

www.thedailycafe.com

Asiasanat: Ateljee-toimintamalli, lukeminen, kirjallisuuden opetus